

УДК 321

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.60.56>

НЕФОРМАЛЬНІ ІНСТИТУТИ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Маркіян Шекель

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна*

У статті визначено та досліджено як сучасні політичні процеси дедалі більше залежать не лише від формальних інститутів, а й від неформальних механізмів впливу, які діють поза межами законодавчих норм. З розвитком цифрових технологій їхній вплив лише зростає, створюючи як нові можливості для демократичного розвитку, так і серйозні загрози політичній стабільності.

У цьому контексті з'ясовано, що цифровізація стала потужним каталізатором трансформації політичних систем, змінюючи механізми комунікації, мобілізації громадян і впливу на політичні процеси. Вона сприяла появі нових неформальних інститутів, таких як інтернет-медіа, незалежні блогери, анонімні спільноти у месенджерах, а також платформи для поширення інформації, які практично не підлягають державному регулюванню. Завдяки цифровим технологіям інформаційні потоки стають децентралізованими, що може як посилювати демократизацію суспільства, так і сприяти маніпуляціям, дезінформації та втручанням у політичні процеси.

Обґрунтовано, що роль неформальних інститутів у цифрову епоху виходить за межі традиційного розуміння впливу на політичні системи. По-перше, вони можуть виконувати роль тіньових владних структур, формуючи нові центри впливу, що діють паралельно з офіційною політичною системою. По-друге, вони можуть допомагати викривати корупцію. Незалежні журналістські розслідування та громадянські ініціативи часто виявляються ефективнішими за державні антикорупційні органи. Це пов'язано з їхньою оперативністю, доступом до альтернативних джерел інформації та незалежністю від політичного тиску. По-третє, вони виступають альтернативними каналами комунікації, забезпечуючи громадянам доступ до різних точок зору поза державним контролем. Наприклад, анонімні телеграм-канали у деяких країнах виконують функцію неофіційних медіа, поширюючи інформацію, яка може як сприяти демократичним змінам, так і використовуватися для дестабілізації ситуації через фейки та маніпуляції. По-четверте, вони можуть відігравати мобілізаційну функцію, організовуючи масові акції протесту, які впливають на зміну політичного режиму.

Тож необхідно розробити критерії, які дозволять відрізнати реальний демократичний потенціал неформальних інститутів від загроз, пов'язаних із хаотичною дезінформацією та пропагандою. Крім того, важливим завданням є пошук балансу між свободою слова та необхідністю регулювання інформаційного простору, щоб забезпечити стабільність демократичних процесів.

Ключові слова: неформальні інститути, цифровізація, демократія, політична комунікація, дезінформація.

У ХХІ столітті стрімка цифровізація суспільства докорінно трансформує не лише економіку та соціальні відносини, а й політичні процеси. Поява нових комунікаційних технологій, зокрема соціальних мереж, блогінгу та платформ миттєвого обміну інформацією, призвела до формування нових неформальних інститутів, що впливають на громадську думку, політичну мобілізацію та навіть на зміну політичних режимів. Як зазначають Г. Хелмке та С. Левітські, у політичній науці неформальні інститути визначають, зокрема, як стійкі практики, норми та правила, які не мають офіційного закріплення, але значною

мірою формують політичну поведінку [1, с. 727]. Ці інститути діють поза межами формальних структур влади, але все частіше визначають політичний порядок денний, підживляючи або підтримуючи легітимність державних інститутів. Водночас цифрові неформальні інститути становлять серйозний виклик для демократичних суспільств. Анонімність, відсутність чіткої регуляції та швидке поширення інформації сприяють поширенню дезінформації, маніпуляцій і політичної поляризації. Особливу увагу дослідників привертає необхідність переосмислення традиційних уявлень про політичну комунікацію та механізми демократичного контролю в умовах цифрової епохи.

Цифрові медіа та альтернативні інформаційні платформи стали невід'ємною частиною сучасного інформаційного простору, пропонуючи альтернативу традиційним ЗМІ та змінюючи спосіб, у який суспільство сприймає події, аналізує факти та формує політичні уподобання. Незалежні медіа-платформи, такі як громадянська журналістика, розслідувальні ініціативи та соціальні мережі, дозволяють поширювати інформацію, яка може не відповідати офіційній державній чи корпоративній позиції.

Ф. Г'Селл вважає, що часто такі ресурси є єдиним джерелом незалежної інформації у країнах з обмеженою свободою слова, де контрольовані державою ЗМІ нав'язують певний дискурс [2, с. 2–6]. Однак, поряд із перевагами, цифрові медіа створюють і нові виклики, серед яких – поляризація суспільства та посилення інформаційних бульбашок. Алгоритми соціальних мереж, націлені на залучення користувачів, підбирають контент відповідно до їхніх попередніх переглядів і вподобань, тим самим обмежуючи доступ до альтернативних точок зору. Це сприяє формуванню замкнених інформаційних просторів, де люди взаємодіють лише з контентом, що підтверджує їхні існуючі переконання, уникаючи критичного аналізу та різноманіття думок. Як наслідок, суспільство розколюється на групи з радикально протилежними позиціями, що ускладнює діалог і посилює конфліктність політичних процесів.

Вплив цифрових медіа на політичні події є значним – незалежні платформи часто відіграють ключову роль у викритті корупції, організації протестів та формуванні громадської думки під час виборів. Розслідування, опубліковані в цифрових медіа, здатні впливати на зміну урядів, як це сталося, наприклад, після публікації «Panama Papers», що призвело до політичних криз у низці країн. Соціальні платформи також стали інструментом мобілізації населення: під час протестів у Гонконзі, Білорусі та арабських країнах саме цифрові медіа допомагали координувати дії активістів, поширювати інформацію про репресії та уникати цензури.

Водночас вплив альтернативних медіа на виборчі процеси може мати як позитивний, так і деструктивний характер – з одного боку, вони дозволяють виявляти фальсифікації та маніпуляції, а з іншого – стають інструментом поширення дезінформації та втручання у вибори за допомогою таргетованої реклами та фейкових новин. Отже, цифрові медіа та альтернативні платформи є потужним інструментом у сучасному інформаційному суспільстві, проте їхній вплив потребує критичного осмислення та механізмів регулювання для збереження демократичних принципів та інформаційної безпеки.

Окремо варто зазначити, що блогери та інфлюенсери відіграють дедалі більшу роль у політичних процесах, стаючи неформальними політичними суб'єктами (інститутами), здатними формувати суспільну думку та впливати на електоральні настрої [3, с. 27–28]. Завдяки значній аудиторії та персоналізованому стилю комунікації, вони користуються високим рівнем довіри серед своїх підписників, що робить їх ефективним інструментом як для органічного поширення політичних ідей, так і для маніпуляцій. Політичне блогерство набирає обертів, особливо в цифрову епоху, коли традиційні медіа поступово втрачають монополію на інформацію. Блогери створюють альтернативні інформаційні простори, де

вони можуть відкрито висловлювати свої думки щодо суспільно-політичних подій, критикувати владу чи підтримувати певні рухи. Це призводить до того, що аудиторія отримує політичну інформацію у розважальному форматі, що значно впливає на молодь, яка часто уникає традиційних каналів новин.

М. Кастельс зауважує, що соціальні платформи, такі як Facebook, YouTube та Twitter (з 2023 р. – “Х” – М. Ш.) стали основними майданчиками для популяризації політичних рухів [3, с. 23]. Алгоритмічні рекомендації цих платформ здатні швидко поширювати контент, створюючи ефект вірусного впливу, коли політичні гасла, викриття або навіть маніпулятивні наративи стають масовими за лічені години. Особливо це помітно в періоди політичної нестабільності, протестів або виборчих кампаній, коли блогери активно залучають аудиторію до обговорення суспільно важливих питань. Водночас така система є вразливою до пропаганди та зовнішнього інформаційного впливу.

Окремі держави активно використовують блогерів як інструмент м’якої сили, фінансуючи їхню діяльність або надаючи приховану підтримку для просування вигідних наративів. Це може включати як пряму співпрацю через рекламні контракти та гранти, так і непрямий вплив через алгоритмічне просування лояльного контенту. На думку Ш. Зубофф, у таких умовах розрізнити органічний вплив блогера від пропагандистських механізмів стає складно, що ставить під загрозу інформаційну безпеку суспільства [4, с. 338]. Тож блогери та інфлюенсери формують сучасний політичний дискурс, але їхня діяльність потребує уважного аналізу, щоб уникнути маніпуляцій і прихованого впливу з боку зацікавлених політичних чи державних акторів.

Одним з основних атрибутів політичного життя в епоху цифровізації стали також чати та анонімні спільноти у месенджерах, які є важливими платформами для обміну інформацією, особливо в умовах політичної нестабільності або соціальних протестів. Вони дозволяють швидко поширювати новини, координувати дії активістів та мобілізувати людей навколо певних ідей, залишаючись при цьому поза полем зору офіційних органів влади. Однією з головних особливостей таких спільнот є анонімність, що робить їх привабливими як для звичайних користувачів, так і для тих, хто прагне впливати на суспільні настрої в прихований спосіб. Анонімні інформаційні канали нерідко використовуються як інструмент маніпуляції, оскільки відсутність відповідальності за поширену інформацію дозволяє цілеспрямовано вкидати фейкові новини, конспірологічні теорії або дезінформацію з метою впливу на громадську думку [2, с. 35; 6, с. 126–127]. Такі платформи також стають ефективним засобом для ведення інформаційних воєн, коли через них цілеспрямовано дискредитують політичних опонентів, формують негативний імідж урядів або підривають довіру до офіційних джерел.

Ще одним важливим аспектом є використання закритих груп у месенджерах для координації різних рухів. Завдяки шифруванню та анонімності, учасники можуть обговорювати стратегії дій, організовувати масові заходи та протестні акції без ризику бути ідентифікованими. Це може мати як позитивний, так і негативний ефект: з одного боку, такі спільноти сприяють свободі самовираження та демократичному волевиявленню, але з іншого – можуть використовуватися для радикалізації суспільства, поширення екстремістських ідей та координації незаконної діяльності. Однією з ключових проблем таких каналів є відсутність модерації, що призводить до неконтрольованого поширення дезінформації, мови ворожнечі та незаконного контенту.

Формальні політичні інститути часто демонструють слабку реакцію на ці загрози, оскільки їхні механізми контролю інформаційного простору застарілі та неефективні в умовах швидкоплинної цифрової реальності. М. Конечний наголошує, що відсутність належної роботи державних органів у сфері інформування суспільства про небезпеки,

пов'язані з неконтрольованими анонімними спільнотами, тільки загострює ситуацію. У результаті такі групи можуть не лише впливати на політичні процеси, а й становити реальну загрозу національній безпеці, сприяючи поширенню паніки, дестабілізації ситуації та послабленню довіри до державних інститутів [6, с. 126–129].

Кібер-активізм та хактивістські групи стали потужною силою у сучасному цифровому світі, де інформація є одним із найцінніших ресурсів. Одним із найпоширеніших методів кібер-активістів є атаки на державні системи, які можуть призвести до витоку конфіденційних даних, зламу офіційних сайтів або навіть тимчасового блокування роботи цілих відомств. Публікація зливої інформації, включно з державними архівами, секретними документами чи особистими даними посадовців, може не лише спричинити політичні скандали, а й підірвати довіру суспільства до влади та ключових інститутів. Крім того, хактивістські групи часто спрямовують свої атаки на банківські системи, що може паралізувати економіку, викликати фінансову паніку та значні збитки для бізнесу і громадян. Злами фінансових установ, крадіжка персональних даних, маніпуляції з електронними платежами, – усе це може мати катастрофічні наслідки, особливо у державах із розвинутою цифровою економікою.

Не менш небезпечними є атаки на державні структури, адже вони можуть зачіпати критичні сфери, такі як енергетика, транспорт, оборона, що в окремих випадках може спричинити масштабні техногенні катастрофи або навіть загрозу життю громадян. Як показує практика, навіть найрозвиненіші країни, що мають передові інформаційні технології та системи кібербезпеки, не є повністю захищеними від зламу. Сучасні хактивістські групи, маючи доступ до новітніх технологій та висококваліфікованих фахівців, можуть обходити найскладніші системи захисту, використовуючи слабкі місця в програмному забезпеченні, людський фактор або внутрішні витоки інформації. Отже, кібер-активізм залишається двоюким явищем: з одного боку, він може бути механізмом викриття корупції та боротьби з авторитарними режимами, а з іншого – становить серйозну загрозу для державних інститутів, економіки та національної безпеки, що робить необхідним перегляд існуючих підходів до цифрового захисту та інформаційної політики.

Вплив мобільного контенту на молодь стає однією з найактуальніших проблем сучасного суспільства, оскільки цифрові технології та соціальні мережі дедалі більше формують спосіб життя нових поколінь. М. Андерсон та Б. Окс'є вважають, що короткі відеоформати, такі як TikTok та Instagram, створюють швидку та легкозасвоювану форму контенту, що призводить до зниження здатності молоді концентрувати увагу на складній інформації та довготривалих текстах [7, с. 3–4]. Внаслідок цього традиційні медіа, які пропонують аналітику та розгорнуті матеріали, поступово втрачають популярність серед молодих користувачів, а їхнє місце займають меми, кліпові відео та розважальний контент, що не завжди є достовірним чи змістовним. Це значною мірою впливає на політичну свідомість молоді, адже політична реклама в соціальних мережах має величезний вплив на формування виборчих уподобань, особливо коли використовуються алгоритмічні рекомендації для підсилення певних наративів та створення інформаційних бульбашок.

Однак найсерйознішою проблемою є те, що захоплення мобільним контентом витісняє активні форми дозвілля – молодь все менше часу проводить на вулиці, рідше займається спортом, спілкування з друзями часто зводиться до переписок у месенджерах. Фізична активність поступається сидячому способу життя, що негативно впливає на здоров'я, соціалізацію та загальний рівень розвитку молодих людей. Це призводить до зростання рівня самотності, депресії та соціальної ізоляції, оскільки взаємодія у віртуальному просторі не може повністю замінити реальне спілкування та спільну діяльність.

Крім того, постійна присутність у соціальних мережах змушує молодь порівнювати себе з іншими, що спричиняє зниження самооцінки та формування нереалістичних очікувань щодо життя. Водночас цей тренд має і ширші політичні наслідки: молодь, яка менше часу проводить у громадському просторі, менш активно залучається до суспільно-політичних процесів, не бере участі в громадських ініціативах та протестних рухах, а також має нижчу мотивацію до участі у виборах. Така пасивність може призвести до ерозії демократичних механізмів, оскільки молоде покоління втрачає навички критичного мислення та політичної мобілізації, що в перспективі може послаблювати громадянське суспільство та підвищувати рівень апатії до суспільних змін. Отже, мобільний контент не лише впливає на інформаційні звички молоді, а й змінює їхній стиль життя, обмежуючи фізичну активність та соціальні контакти, що становить серйозний виклик для суспільства та вимагає розробки ефективних підходів до цифрової освіти та регулювання споживання контенту.

Тонка межа між свободою слова та загрозою демократії полягає у необхідності балансувати між відкритістю суспільного дискурсу та захистом політичної системи від деструктивного впливу маніпуляцій, пропаганди та дезінформації. Свобода слова є одним із базових демократичних принципів, проте її абсолютність може стати загрозою, якщо вона використовується для підризу державних інститутів, формування суспільного розколу або маніпуляції політичними процесами. Важливим критерієм оцінки цієї межі є прозорість джерела інформації, оскільки демократія ґрунтується на обізнаному суспільстві, яке має доступ до правдивої інформації. Якщо джерело інформації є анонімним, непідзвітним чи має приховані політичні або економічні інтереси, це створює ризик маніпуляцій громадською думкою. Наприклад, неконтрольоване поширення матеріалів через анонімні телеграм-канали чи боти у соціальних мережах дозволяє зовнішнім і внутрішнім гравцям впливати на суспільні настрої, що може мати катастрофічні наслідки для демократичних процесів. Не менш важливим є фактчекінг, адже наявність механізмів перевірки достовірності інформації суттєво впливає на формування суспільної думки.

Сучасний інформаційний простір наповнений величезною кількістю неперевіраних новин, а алгоритми соціальних мереж сприяють вірусному поширенню емоційного контенту, часто на шкоду правдивій інформації. Якщо суспільство не має доступу до перевірених джерел або держава не сприяє розвитку незалежних фактчекінгових організацій, виникає ризик викривлення реальності, коли значна частина громадян приймає політичні рішення, спираючись на маніпулятивні або неправдиві дані.

Ще одним ключовим аспектом є вплив інформації на політичні рішення, адже демократія залежить від того, наскільки об'єктивно громадяни оцінюють ситуацію при виборі влади або підтримці певних політичних рішень. Якщо інформаційний простір наповнений дезінформацією, виборці можуть бути схильні підтримувати політичні сили, які діють не в інтересах суспільства, а в інтересах маніпуляторів. Наприклад, цілеспрямоване поширення фейків перед виборами або під час політичних криз може змінювати електоральні вподобання, що впливає на легітимність демократичного процесу. У цьому контексті держава відіграє надзвичайно важливу роль у регулюванні інформаційного простору та боротьбі з загрозами, що можуть підірвати основи демократії [5].

Одним із ключових завдань державних інститутів є створення законодавчих механізмів для протидії дезінформації, пропаганді та інформаційним атакам. Однак ця регуляція не повинна перетворюватися на інструмент цензури, адже це може стати ще більшою загрозою для демократичного суспільства. Оптимальним рішенням є підтримка незалежних медіа, розвиток механізмів саморегуляції журналістики, а також створення державних ініціатив для підвищення рівня медіаграмотності серед населення. Відповідальність за

поширення інформації також є ключовим критерієм у визначенні межі між свободою слова та загрозою демократії, адже право на висловлення думки не означає відсутність наслідків за поширення відвертої брехні, розпалювання ворожнечі чи підбурювання до насильства.

У демократичних суспільствах діють механізми юридичної відповідальності за поширення фейкової інформації, проте важливо, щоб вони не використовувалися як засіб тиску на незалежні ЗМІ. Крім того, дезінформація може бути використана не лише для впливу на громадську думку, а й як інструмент руйнування внутрішніх політичних процесів, що є однією з найсерйозніших загроз для демократії. Інформаційні кампанії, спрямовані на делегітимацію державних інститутів, можуть послаблювати довіру до виборчого процесу, судової системи або правозахисних організацій, що в довгостроковій перспективі підриває саму суть демократичного управління. У такому випадку держава має реагувати не лише на рівні законодавства, а й через роз'яснювальну роботу, підвищення рівня довіри до державних інститутів та підтримку незалежних аналітичних центрів, які можуть здійснювати якісний моніторинг інформаційного простору.

Тож баланс між свободою слова та загрозою демократії визначається не лише відсутністю прямої цензури, але й ефективними механізмами боротьби з маніпуляціями, пропагандою та деструктивним впливом інформації на політичні процеси. Тільки завдяки прозорості джерел, незалежному фактчекінгу, відповідальному ставленню до інформації та ефективній ролі держави у забезпеченні безпеки інформаційного простору можна гарантувати, що свобода слова залишається інструментом зміцнення демократії, а не її руйнування.

Отже, можемо констатувати, що у сучасному світі неформальні інститути відіграють дедалі важливішу роль у формуванні політичного порядку денного, суспільних настроїв і навіть у зміні владних структур. В умовах цифровізації їхній вплив стрімко зростає, що створює як можливості для розвитку демократії, так і загрози її деформації. Визначення рівня позитивного або негативного впливу цих інститутів потребує розробки чіткої методології оцінки, яка дозволить об'єктивно класифікувати їхню роль у демократичному процесі.

Тож ми розробили матрицю оцінки впливу неформальних інститутів на демократію в умовах цифровізації. Вона ґрунтується на аналізі чотирьох основних критеріїв: прозорості джерел інформації, наявності механізмів фактчекінгу, ступеня впливу на політичні рішення та відповідальності за поширення інформації. Саме ці критерії дають змогу виявити, чи сприяє певний неформальний інститут зміцненню демократичних процесів, чи навпаки – підриває їх, створюючи загрозу інформаційній безпеці держави та суспільства.

Ключові критерії оцінки впливу неформальних інститутів на демократію в умовах цифровізації. *Прозорість джерела інформації.* Прозорість джерела визначає, наскільки відкритою та підзвітною є інформаційна структура, що впливає на суспільну думку. Демократія передбачає вільний доступ до інформації, проте якщо джерела залишаються анонімними, прихованими або фінансуються з неочевидних джерел, це створює ризики маніпуляції. Високий рівень прозорості означає наявність чіткої інформації про власників, редакційну політику та джерела фінансування медіа або інших впливових неформальних структур.

Наявність механізмів фактчекінгу. У демократичному суспільстві критично важливим є наявність незалежних інструментів перевірки інформації, які дають змогу суспільству отримувати об'єктивну картину подій. Якщо фактчекінг відсутній або має вибіркового характеру, інформаційне середовище може наповнюватися дезінформацією, що призводить до маніпуляції громадською думкою та формування викривленої політичної реальності.

Вплив на політичні рішення. Деякі неформальні інститути можуть прямо або опосередковано впливати на ухвалення політичних рішень – наприклад, через медіа, соцмережі, блогерів, громадські рухи чи лобістські групи. Високий рівень такого впливу може бути як

позитивним (у разі сприяння суспільному діалогу та підзвітності влади), так і негативним (за навмисного викривлення політичного дискурсу або втручання у виборчі процеси).

Відповідальність за поширення інформації. Ключовим питанням є те, чи існують механізми контролю та відповідальності за поширення дезінформації або маніпулятивного контенту. Відповідальність може нести держава через правові механізми, самі платформи через внутрішню модерацію або ж самі користувачі, які дотримуються стандартів етичної комунікації. Відсутність будь-якої відповідальності створює ідеальні умови для інформаційних атак, пропаганди та підриву довіри до демократичних інститутів.

Отже, на основі зазначених критеріїв пропонуємо таку матрицю оцінки впливу неформальних інститутів на демократію в умовах цифровізації:

Рівень прозорості	Фактчекінг	Вплив на політику	Відповідальність за інформацію	Загальний ефект на демократію
Високий	Високий	Помірний	Високий	Позитивний (сприяє зміцненню демократії, забезпечує об'єктивність інформації)
Високий	Високий	Високий	Низький	Змішаний (можливий ризик політичних маніпуляцій, якщо вплив надмірний)
Низький	Низький	Високий	Низький	Негативний (створює загрозу демократії, оскільки може формувати викривлену реальність)
Низький	Відсутній	Високий	Відсутній	Критично негативний (дестабілізує демократичну систему, насамперед засобом поширення дезінформації)

Запропонована нами матриця дає змогу оцінити не тільки вплив неформальних інститутів на демократію в умовах цифровізації, а й розробити ефективні механізми їхнього регулювання, що сприятиме підвищенню інформаційної безпеки та забезпеченню прозорості політичних процесів. На нашу думку, для запобігання негативному впливу неформальних інститутів та мінімізації загроз демократії необхідно впроваджувати ефективні механізми контролю, зокрема, збалансувавши захист свободи слова та протидію деструктивним інформаційним процесам. Держава може сприяти створенню законодавчих механізмів, зокрема, прийняттям законів, які зобов'язують медіа та соцмережі верифікувати джерела інформації, запровадженням санкцій за поширення фейкових новин та дезінформації, а також регулюванням алгоритмів платформ для зменшення впливу маніпулятивного контенту. Однак важливо, щоб державне регулювання не стало засобом цензури чи політичного контролю. Водночас соціальні мережі та пошукові системи мають впроваджувати саморегулювання, поліпшуючи алгоритми виявлення дезінформації, співпрацюючи з незалежними фактчекерами та запроваджуючи механізми модерації контенту. Крім того, підвищення рівня медіаграмотності в суспільстві є важливим механізмом протидії деструктивному впливу неформальних інститутів. Це включає впровадження освітніх програм, стимулювання споживання якісного контенту та розвитку навичок перевірки джерел.

Список використаної літератури

1. Helmke G., Levitsky S. Informal Institutions and Comparative Politics: A Research Agenda. Perspectives on Politics. 2004. Volume 2, Issue 4. P. 725–740.
2. G'Sell F. Digital Authoritarianism: From State Control to Algorithmic Despotism. SSRN Electronic Journal. 2025. 53 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5117399 (дата звернення: 23.05.2025).

3. Castells M. *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. Cambridge: Polity Press, 2015. 324 p.
4. Zuboff Sh. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: Public Affairs, 2019. 704 p.
5. Diamond L. *Ill Winds: Saving Democracy from Russian Rage, Chinese Ambition, and American Complacency*. New York: Penguin Press, 2019. 368 p.
6. Konieczny M. Ignorance, Disinformation, Manipulation and Hate Speech as Effective Tools of Political Power. *Police and Security Journal*. 2023. Volume 32. P. 123–134.
7. Anderson M., Auxier B. Social Media Use in 2021. Pew Research Center. 2021. 18 p. URL: https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/20/2021/04/PI_2021.04.07_Social-Media-Use_FINAL.pdf (дата звернення: 23.05.2025).
8. Tucker J.A., et al. Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature. *SSRN Electronic Journal*. 2018. 95 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3144139 (дата звернення: 23.05.2025).

INFORMAL INSTITUTIONS IN THE ERA OF DIGITALIZATION: CHALLENGES FOR MODERN DEMOCRACY

Markiyan Shekel

Ivan Franko National University of Lviv,

Faculty of Philosophy, Department of Theory and History of Political Science

Universytetska str., 1, 79000, Lviv, Ukraine

This article defines and explores how modern political processes increasingly depend not only on formal institutions but also on informal mechanisms of influence that operate outside legislative norms. With the advancement of digital technologies, their influence continues to grow, creating both new opportunities for democratic development and serious threats to political stability.

In this context, it is revealed that digitalization has become a powerful catalyst for the transformation of political systems, altering mechanisms of communication, citizen mobilization, and influence on political processes. It has contributed to the emergence of new informal institutions such as internet media, independent bloggers, anonymous communities in messaging apps, and platforms for information dissemination that are largely beyond state regulation. Due to digital technologies, information flows become decentralized, which can both enhance the democratization of society and contribute to manipulation, disinformation, and interference in political processes.

It is argued that the role of informal institutions in the digital age goes beyond the traditional understanding of their influence on political systems. Firstly, they may function as shadow power structures, forming new centers of influence that operate parallel to the official political system. Secondly, they may help expose corruption. Independent journalistic investigations and civic initiatives often prove more effective than state anti-corruption agencies. This is due to their responsiveness, access to alternative sources of information, and independence from political pressure. Thirdly, they serve as alternative communication channels, providing citizens with access to diverse viewpoints beyond state control. For example, anonymous Telegram channels in some countries function as unofficial media, spreading information that can either promote democratic change or be used to destabilize the situation through fakes and manipulations. Fourthly, they can play a mobilizing role by organizing mass protests that influence regime change.

Therefore, it is necessary to develop criteria that will make it possible to distinguish the genuine democratic potential of informal institutions from the threats associated with chaotic disinformation and propaganda. In addition, an important task is to find a balance between freedom of speech and the need to regulate the information space in order to ensure the stability of democratic processes.

Key words: informal institutions, digitalization, democracy, political communication, disinformation.